ผลของรูปแบบอาหารและระดับมันสำปะหลัง ต่อกระบวนการอัดเม็ด การย่อยได้ของสารอาหาร และสมรรถภาพการผลิตของลูกสุกรหย่านม

Effects of Feed Forms and Levels of Cassava on Pelleting Process, Nutrient Digestibility and Growth Performance of Weaning Piglets

คำนำ

มันสำปะหลังเป็นพืชไร่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งของประเทศไทย เป็นพืชที่ปลูกง่าย ทำให้เกษตรกรนิยมปลูกมันสำปะหลังกันอย่างกว้างขวาง และในช่วงปีที่ผ่านมา 2542/2543 มันสำปะหลังมีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 10.91 ตัน/ไร่ แต่ละปีประเทศไทยผลิตหัวมันสำปะหลังสดได้มากกว่า 20 ล้านตัน ซึ่งมันสำปะหลังส่วนใหญ่ที่ผลิตได้ถูกแปรรูปไปเป็นมันอัดเม็ดและมันเส้น เพื่อส่งออกไปขายยังประเทศในสหภาพยุโรปและประเทศอื่นๆ ในเอเชียเพื่อใช้ผลิตเป็นอาหารสัตว์ แต่สำหรับประเทศไทยนั้นยังมีการใช้มันสำปะหลังในรูปมันเส้นและมันอัดเม็ดในสูตรอาหารสัตว์ชนิดต่างๆ ปริมาณน้อยมาก ทั้งที่มันเส้นและมันอัดเม็ดมีราคาถูกกว่าวัตถุดิบอาหารประเภทเดียวกัน เช่น ข้าวโพดหรือปลายข้าว ทั้งนี้อาจเนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้มันสำปะหลังเป็นอาหารสัตว์ ทำให้เกิดปัญหาในการให้ผลผลิตของสัตว์ (อุทัย และสุกัญญา, 2547)

ในปัจจุบันได้มีการศึกษาออกมาจำนวนมาก เกี่ยวกับการใช้มันสำปะหลังในอาหารสัตว์ โดยเฉพาะอาหารสุกรโคเนื้อ และโคนม พบว่ามันสำปะหลังเป็นวัตถุดิบอาหารที่ดีเนื่องจากแป้งมันสำปะหลังเป็นแป้งอ่อน (soft starch) สามารถดูดน้ำได้เร็ว และเกิดการเจลลาติไนซ์ (gelatinization) ได้เร็วในระบบทางเดินอาหารของสัตว์ ซึ่งมีผลทำให้แป้งในมันสำปะหลังถูกย่อยได้เร็วในทางเดินอาหาร เชื้อราน้อยมากหรือไม่มีเลยเมื่อเปรียบเทียบกับข้าวโพดที่มีโอกาสปนเปื้อนของสารพิษจากเชื้อรามากกว่า สัตว์ที่กินอาหารปนเปื้อนสารพิษจากเชื้อราจะแสดงอาการกินอาหารน้อยลง การเจริญเติบโตและการให้ผลผลิตน้อย หากพิจารณาข้อได้เปรียบของมันสำปะหลังในเชิงอาหารสัตว์ดังกล่าวข้างต้นแล้วจะพบว่า มันสำปะหลังเป็นวัตถุดิบอาหารสำหรับการเลี้ยงสัตว์ในสหัสวรรษใหม่ ซึ่งการเลี้ยงต้องเป็นธรรมชาติและที่สำคัญต้องมีการใช้ยาปฏิชีวนะลดลง (อุทัย, 2545)

มันสำปะหลังเป็นวัตถุดิบอาหารที่คุณสมบัติของแป้งเป็นชนิดแป้งอ่อน การบดมันเส้นจึงทำได้ง่าย แต่จะมีปัญหาฝุ่นมากขณะบด รวมไปถึงอาหารผสมที่ใช้มันบดจะมีลักษณะความเป็นฝุ่นด้วย ทำให้สัตว์ไม่ชอบกิน เนื่องจากจะไประคายเคืองระบบทางเดินหายใจของสัตว์ทำให้กินอาหารแล้วจะต้องกินน้ำมาก จึงกินอาหารได้น้อยลงและมูลเหลว การเจริญเติบโตและประสิทธิภาพการใช้อาหารด้อยลง การแก้การเป็นฝุ่นระหว่างการใช้มันสำปะหลังเป็นอาหารสัตว์สามารถทำได้โดย การคลุกไอน้ำและอัดเม็ด เป็นกระบวนการที่ใช้ความร้อนชื้นจากไอน้ำและแรงกดอัดที่เกิดขึ้นระหว่างการรีดเม็ดอาหารออกจากรูไดย์ (die hole) ของจานอัด โดยความร้อนชื้นจากไอน้ำและการกดอัด มีผลช่วยให้โครงสร้างของเม็ดแป้งบางส่วนเปิดออก การย่อยแป้งโดยเอนไซม์จึงมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น การใช้ประโยชน์ได้ของแป้งเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงส่งผลโดยตรงต่อสมรรถภาพการผลิตสัตว์ โดยเฉพาะในสัตว์ระยะเล็กอย่างเช่นในลูกสุกรอนุบาลที่ระบบการย่อยอาหารยังพัฒนาไม่สมบูรณ์ ประกอบกับการเกิดความเครียดเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงแหล่งอาหารจากน้ำนมแม่มาเป็นอาหารสำเร็จรูปและความเครียดจากการเปลี่ยนสภาพแวดล้อม ส่งผลให้การใช้ประโยชน์ของแป้งในอาหารลูกสุกรนั้นต่ำลง ดังนั้นการเพิ่มการใช้ประโยชน์ได้ของสารอาหาร โดยเฉพาะแป้งโดยการทำให้โครงสร้างเอื้อต่อการเข้าย่อยได้ของเอนไซม์ การทำให้แป้งเกิดเจลาติไนซ์ จะช่วยเพิ่มการใช้ประโยชน์ของแป้งมากขึ้น

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาระดับของมันสำปะหลังที่แตกต่างกันในสูตรอาหาร ที่มีผลต่อกระบวนการผลิตอาหารสัตว์ (อุณหภูมิคลุกไอน้ำ ปริมาณการผลิตต่อชั่วโมง ค่าพลังงานการอัดเม็ด คุณภาพเม็ดอาหาร) และการตอบสนองจากตัวสัตว์ที่มีต่อการใช้ประโยชน์ของแป้งในอาหารสูตรมันสำปะหลัง ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ทั้งในส่วนของกระบวนการผลิตที่มีต่อการใช้ประโยชน์ได้ของพลังงานสารอาหาร และสมรรถภาพการผลิตของลูกสุกร จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการเลี้ยงสุกรในประเทศไทย เพื่อนำไปสู่การเพิ่มปริมาณการใช้มันสำปะหลังเป็นวัตถุดิบหลักในอาหารให้มากขึ้นและคุ้มค่าทางเศรษฐกิจต่อต้นทุนการเลี้ยงสุกร

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาผลของระดับมันสำปะหลังในสูตรอาหารต่อกระบวนการอัดเม็ด คุณภาพเม็ดอาหาร และการใช้ประโยชน์ได้ของแป้งในอาหารสูตรมันสำปะหลัง

2. ศึกษารูปแบบและระดับมันสำปะหลังของอาหาร ที่ผ่านกระบวนการอัดเม็ดต่อการย่อยได้ของสารอาหารในลูกสุกรหย่านม

3. ศึกษารูปแบบและระดับมันสำปะหลังของอาหาร ที่ผ่านกระบวนการอัดเม็ด ต่อสมรรถภาพการผลิตของลูกสุกรหย่านม

การตรวจเอกสาร

โครงสร้างทางเคมีของแป้งมันสำปะหลัง

แป้งมันสำปะหลังอยู่ในลักษณะของเม็ดแป้ง (granule) มีลักษณะเป็นทรงกลม (round) เส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 5-35 ไมครอน โดยเฉลี่ย 17 ไมครอน (University of Georgia Team, 1972) โดยจะมีโครงสร้างคล้ายกับแป้งทั่วๆ ไป ซึ่งประกอบด้วยโพลิเมอร์ของคาร์โบไฮเดรต 2 ชนิด คือ อะไมโลส (amylose) และอะไมโลแพคติน (amylopectin) ปริมาณอะไมโลสในแป้งมันสำปะหลังมีประมาณ 16 เปอร์เซ็นต์ ที่เหลือเป็นอะไมโลเพคติน สัดส่วนดังกล่าวจะแตกต่างกันตามอายุของหัวมัน และในแป้งแต่ละชนิดก็จะแตกต่างกันไปด้วย (Defloor *et al*., 1998)

1. อะไมโลส (amylose) เป็นโพลิเมอร์แบบเชิงเส้นประกอบด้วยกลูโคส ประมาณ 2,000 หน่วย เชื่อมต่อกันด้วยพันธะ α-1, 4- glucosidic linkage เป็นเส้นตรง โดยอะไมโลสที่มีขนาดใหญ่จะอยู่กลางของเม็ดแป้ง ส่วนอะไมโลสขนาดเล็กจะอยู่ตามขอบเม็ดแป้ง (Oates, 1997) ในแป้งพวกธัญพืช เช่น ข้าวโพด ข้าวสาลี และข้าวฟ่าง มีปริมาณอะไมโลสสูง ประมาณ 28 เปอร์เซ็นต์ ส่วนแป้งจากพืชหัว เช่น มันสำปะหลัง มันฝรั่ง และสาคู มีปริมาณอะไมโลสต่ำ ประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์

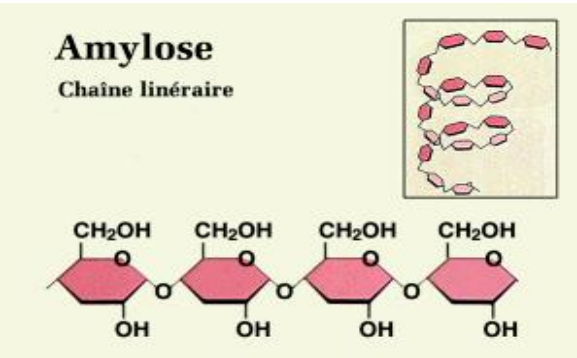

ภาพที่ 1 โครงสร้างทางเคมีของอะไมโลส
ที่มา: Gilles (2005)

2. อะไมโลแพคติน (amylopectin) เป็นโพลิเมอร์แบบเชิงกิ่ง ประกอบด้วยกลูโคสประมาณ 2,000,000 หน่วย ส่วนที่เป็นเส้นตรงของกลูโคสเชื่อมต่อกันด้วยพันธะ α-1, 4- glucosidic linkage

และส่วนที่เป็นกิ่งสาขาที่เป็นโพลิเมอร์กลูโคสสายสั้น เชื่อมต่อกันด้วยพันธะ α-1, 6- glucosidic linkage ลักษณะโครงสร้างอะไมโลแพคตินประกอบด้วยส่วนผลึกที่เรียงตัวกันอย่างหนาแน่น (crystallite region) และส่วนอสัณฐานที่เรียงตัวกันอย่างหลวมๆ (amorphous region; Robin *et al.*, 1974) อะไมโลแพคตินถือว่ามีความสำคัญมากกว่าอะไมโลส ทั้งด้านโครงสร้าง หน้าที่ และการนำไปใช้ ปริมาณของอะไมโลสและอะไมโลแพคตินที่แตกต่างกัน ทำให้คุณสมบัติของแป้งแตกต่างกัน (Oates, 1997)

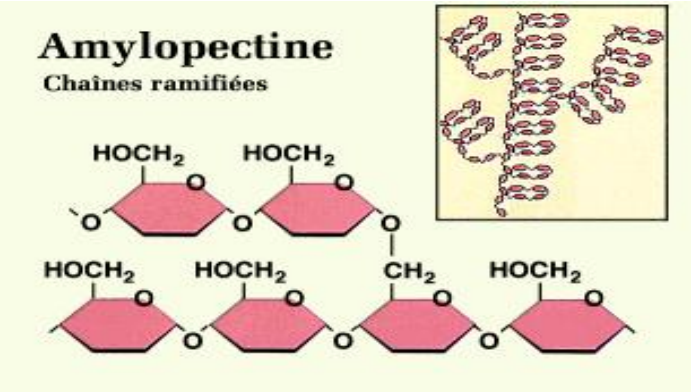

ภาพที่ 2 โครงสร้างทางเคมีของอะไมโลแพคติน
ที่มา: Gilles (2005)

คุณสมบัติทางด้านเคมีฟิสิกส์ของแป้งมันสำปะหลัง

โมเลกุลของแป้งประกอบด้วยหมู่ไฮดรอกซิล (hydroxyl groups) จำนวนมาก ยึดเกาะกันด้วยพันธะไฮโดรเจน มีขั้ว (hydrophillic) แต่เม็ดแป้งอยู่ในรูปร่างแห (micelles) การจัดเรียงตัวลักษณะนี้จะทำให้เม็ดแป้งละลายน้ำเย็นได้ยาก ดังนั้นในขณะที่แป้งอยู่ในน้ำเย็นหรืออยู่ในอุณหภูมิที่ต่ำกว่าอุณหภูมิเจลาติไนซ์ เม็ดแป้งจะดูดซึมน้ำและพองตัวได้เล็กน้อย เนื่องจากมีพันธะไฮโดเจนซึ่งเกิดจากหมู่ไฮดรอกซิลของโมเลกุลแป้งที่อยู่ใกล้ๆ กัน (water bridges; Leach *et al*., 1959) แต่เมื่อให้ความร้อนกับสารละลายน้ำแป้งที่อุณหภูมิสูงกว่าอุณหภูมิเจลาติไนซ์ พันธะไฮโดรเจนจะคลายตัวลง เม็ดแป้งจะดูดน้ำและพองตัว ทำให้ละลาย ส่วนผสมของน้ำแป้งจะมีความหนืดมากขึ้นและใสขึ้น เนื่องจากโมเลกุลของน้ำอิสระที่เหลืออยู่รอบๆ เม็ดแป้งเหลือน้อยลง เม็ดแป้งเคลื่อนไหว

ได้ยากขึ้น ทำให้เกิดความหนืด ซึ่งปรากฏการณ์นี้เรียกว่า การเกิดเจลาทิไนซ์ อุณหภูมิที่สารละลายเริ่มเกิดความหนืดเรียกว่า อุณหภูมิเริ่มเจลาทิไนซ์ เมื่อตรวจวัดโดยเครื่องมือวัดความหนืด (pasting temperature) หรือเวลาที่เริ่มเปลี่ยนแปลงความหนืด (pasting time; Sander, 1996) ซึ่งแป้งแต่ละชนิดจะมีความแตกต่างกัน เช่น แป้งจากมันสำปะหลัง มีอุณหภูมิเริ่มเจลาทิไนซ์ 59-69 องศาเซลเซียส ซึ่งจะต่ำกว่าอุณหภูมิจากแป้งธัญพืช (กล้าณรงค์ และเกื้อกูล, 2546)

Hongtrakul *et al*. (1997) พบว่า การเพิ่มระดับการเกิดเจลาทิไนเซชันในแป้งข้าวโพดที่สูงขึ้น จะทำให้ average daily gain; ADG และ average daily feed intake; ADFI ลดลงและเพิ่มขึ้นช่วงท้าย ส่วนความสามารถในการย่อยได้ของ dry matter; DM crude protein; CP และ digestible energy; DE จะมีค่าสูงสุด เมื่ออาหารมีองค์ประกอบของแป้งที่เกิดเจลาทิไนซ์ 64.4 เปอร์เซ็นต์ แต่จะลดลงเมื่อการเกิดเจลาทิไนซ์เพิ่มขึ้น ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าในช่วงกระบวนการผลิตอาหารหากมีน้ำมากหรือได้รับอุณหภูมิที่ต่ำเกินไป จะขัดขวางการเกิดการเกิดเจลาทิไนซ์อย่างสมบูรณ์ของแป้ง (Hongtrakul *et al*., 1997) หรืออีกกรณีหนึ่งคือเมื่อเพิ่มอุณหภูมิในอาหารขึ้น ความหนืดก็จะเพิ่มขึ้นจนถึงจุดที่มีความหนืดสูงสุด (peak viscosity) เป็นจุดที่เม็ดแป้งพองตัวสูงสุด เกิดการจัดเรียงตัวใหม่ด้วยพันธะไฮโดรเจนระหว่างโมเลกุล เกิดเป็นร่างแหสามมิติ ซึ่งโครงสร้างใหม่นี้สามารถอุ้มน้ำและไม่มีการดูดน้ำเข้ามาอีก เกิดลักษณะเจลเหนียว คล้ายฟิล์มหรือผลึก เมื่อเพิ่มอุณหภูมิจนถึง 90 องศาเซลเซียสและเพิ่มเวลาต่อไปอีก พร้อมทั้งมีการกวนอย่างต่อเนื่อง จะทำให้โครงสร้างของเม็ดแป้งแตกออก ความหนืดลดลง หรือเกิดการยุบตัวของเม็ดแป้ง (breakdown) ความหนืดที่จุดนี้เรียกว่า ความหนืดต่ำสุด (trough viscosity) ต่อมาถ้ามีการลดอุณหภูมิลงเหลือ 50 องศาเซลเซียส ความหนืดจะเพิ่มขึ้นอีก ซึ่งเกิดจากการเรียงตัวกันใหม่ของโมเลกุลอะไมโลสที่หลุดออกจากเม็ดแป้งขณะที่เม็ดแป้งแตก เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า รีโทรเกรเดชัน (retrogradation) หรือการคืนตัว (setback) ความหนืดที่จุดนี้เรียกว่า ความหนืดสุดท้าย (final viscosity; Smith, 1964) ดังภาพที่ 3 (กล้าณรงค์และเกื้อกูล, 2456) และยิ่งมีการเก็บอาหารที่มีลักษณะรีโทรเกรเดชันไว้นาน จะทำให้อาหารเกิดเป็นผลึก (crystal) ซึ่งจะทำให้ความสามารถในการเข้าย่อยแป้งของเอนไซม์ อะไมเลส (amylase) ลดลง (Hongtrakul *et al*., 1997)

การเปลี่ยนแปลงความหนืด

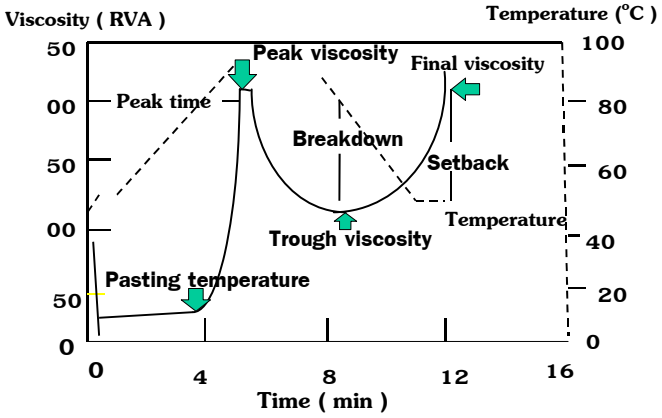

ภาพที่ 3 การเปลี่ยนแปลงความหนืดของน้ำแป้งวัดด้วยเครื่อง Rapid Visco Analyzer (RVA)
ที่มา: Smith (1964)

การเกิดการเจลลาติไนซ์ ได้เร็วในระบบทางเดินอาหารของสัตว์ มีผลทำให้แป้งในมันสำปะหลังถูกย่อยได้เร็วในทางเดินอาหาร ปรากฏการณ์นี้ก่อให้เกิดผลดีกับตัวสัตว์เป็นอย่างมาก เพราะตัวสัตว์จะเกิดความเครียดจากการย่อยอาหารน้อยลง อีกทั้งแป้งที่ย่อยเร็วจะช่วยทำให้ประชากรของจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย (non-pathogenic bacteria) ในทางเดินอาหารเพิ่มมากขึ้น และมีผลทำให้ปริมาณจุลินทรีย์ที่เป็นเชื้อโรคต่อร่างกาย (pathogenic bacteria) ในทางเดินอาหารลดลง ส่งผลต่อสัตว์ให้มีสุขภาพดีขึ้น ไม่ต้องใช้ยาปฏิชีวนะในการควบคุมเชื้อโรค อีกทั้งยังมีผลทำให้มูลสัตว์มีกลิ่นลดลงเป็นอย่างมากด้วย ในขณะที่แป้งในข้าวโพดจะเป็นแป้งแข็ง (hard starch) ซึ่งดูดน้ำได้ช้า และเกิดการเจลลาติไนซ์ในระบบทางเดินอาหารช้าตามไปด้วย สัตว์ต้องใช้ระยะเวลานานขึ้นในการย่อยข้าวโพด ทำให้อืดอัดและเกิดความเครียดมากกว่าในการย่อยอาหาร นอกจากนี้แป้งที่ย่อยได้ช้าจะทำให้การเติบโตของจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์ในทางเดินอาหารลดลง และมีส่วนทำให้ปริมาณจุลินทรีย์ที่เป็นเชื้อโรคในทางเดินอาหารเพิ่มมากขึ้น ตัวสัตว์จะได้ผลกระทบจากเชื้อโรคมากขึ้น อาจต้องใช้ยาปฏิชีวนะเข้าช่วย อีกทั้งมูลสัตว์จะมีกลิ่นแรงมากขึ้นด้วย

คุณสมบัติทางเทอร์โมไดนามิกของเม็ดแป้งมันสำปะหลัง

การเกิดเจลาติไนซ์คือ เกิดการพองตัวและดูดน้ำเข้าไปในเม็ดแป้ง อุณหภูมิที่ใช้ในการเจลาติไนซ์เม็ดแป้ง และพลังงานที่ใช้ในการเจลาติไนซ์เม็ดแป้ง (enthalpy; ΔH) สามารถวัดได้ด้วย

เครื่อง Differential Scanning Calorimeter (DSC) โดยเครื่อง DSC จะมีความสัมพันธ์กับระดับของผลึก (degree of crystallinity) ซึ่งระดับของผลึกจะบอกถึงความคงตัวของโครงสร้างเม็ดแป้ง ทำให้มีความทนทานต่อการเกิดเจลาติไนซ์ โดยระดับผลึกที่สูงมีผลทำให้ใช้พลังงานในการเจลาติไนซ์เม็ดแป้งสูง (Zobel, 1984) เมื่อค่า enthalpy สูง แสดงว่าโครงสร้างของเม็ดแป้งมีส่วนของผลึกมาก ค่าทางเทอร์โมไดนามิกจากการวัดด้วยเครื่อง DSC ได้แก่ อุณหภูมิที่จุดเริ่มต้น (onset temperature; To) อุณหภูมิที่จุดสูงสุด (peak temperature; Tp) และพลังงานที่ใช้ในการเจลาติไนซ์ โดย To แสดงถึงอุณหภูมิต่ำสุดที่เม็ดแป้งพองตัว เมื่อเกิดการทำลายพันธะไฮโดรเจนภายในเม็ดแป้ง ส่วน Tp แสดงถึงอุณหภูมิสูงสุดที่เม็ดแป้งพองตัว เมื่อเกิดการทำลายพันธะไฮโดรเจนภายในเม็ดแป้ง โดยคลายเกลียวคู่ของสายอะมิโลแพคติน จากนั้นโมเลกุลของน้ำก็แทรกผ่านเข้าไปในบริเวณโครงสร้างของผลึก (Zobel, 1984)

<u>คุณค่าทางอาหารของแป้งมันสำปะหลัง</u>

ส่วนหัวของมันสำปะหลังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มาก ในแง่เป็นวัตถุดิบอาหารและวัตถุดิบอุตสาหกรรมต่างๆ เนื่องจากหัวของมันสำปะหลังเป็นแหล่งพลังงานที่ดี คือ ประกอบด้วยคาร์โบไฮเดรตเป็นส่วนใหญ่ โดยหัวมันสดมีความชื้นประมาณ 60-65 เปอร์เซ็นต์ คาร์โบไฮเดรตประมาณ 20-35 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นคาร์โบไฮเดรตที่ย่อยง่าย (nitrogen free extract; NFE) 90 เปอร์เซ็นต์ โดยประกอบด้วยแป้งและน้ำตาล 80 และ 20 เปอร์เซ็นต์ของคาร์โบไฮเดรตที่ย่อยง่ายตามลำดับ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับพันธุ์ อายุเก็บเกี่ยว เทคนิคในการผลิตและการแปรรูป (เจริญศักดิ์, 2532) นอกจากนี้ยังมีเยื่อใยต่ำเหมาะกับการใช้เป็นอาหารสัตว์กระเพาะเดี่ยว ดังที่ Reas (1996) กล่าวว่า อาหารที่ใช้มันสำปะหลังเป็นวัตถุดิบแหล่งพลังงาน สามารถย่อยได้ 80-86 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักแห้ง มันสำปะหลังแห้งจะมีพลังงานย่อยได้ประมาณ 13.3-15.9 กิโลจูลต่อกิโลกรัม แต่มีโปรตีน ไขมัน แร่ธาตุและวิตามินต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับข้าวโพดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คุณค่าทางโภชนาการของมันเส้น/เม็ด เปรียบเทียบกับปลายข้าว และข้าวโพด

ส่วนประกอบ	ชนิดของอาหาร		
	มันเส้น/เม็ด[a]	ปลายข้าว[b]	ข้าวโพด[a]
เยื่อใย (%)	3.2	1.20	2.0
NFE (%)	76.8	-	70.6
ไขมัน (%)	0.3	1.50	3.8
พลังงานใช้ประโยชน์ได้ (Mcal/กก.)	3.1	3.5	3.4
กรดลิโนเลอิก (%)	0.04	-	1.9
โปรตีนรวม (%)	2.5	7.8	8.5
ไลซีน (%)	0.04	0.30	0.25
เมทไธโอนีน + ซีสตีน (%)	0.02	0.32	0.26
ทรีโอนีน (%)	0.06	0.30	0.35
ทริปโตเฟน (%)	0.01	0.12	0.05
แคลเซี่ยม (%)	0.18	0.04	0.04
ฟอสฟอรัส (%)	0.09	0.15	0.27
แมงกานีส (มก./กก.)	22.3	-	5.0
สังกะสี (มก./กก.)	-	-	10.0
แซนโทฟิล (มก./กก.)	-	-	25.0

ที่มา: [a] สาโรชและเยาวมาลย์ (2531)

[b] Wiseman (1986)

อุทัย (2531) แนะนำเกี่ยวกับการใช้มันสำปะหลังดังนี้ โดยปกติแล้วแป้งในมันสำปะหลังเป็นแป้งชนิดอ่อนบดง่าย เมื่อสุกรกินเข้าไปแล้วก็ย่อยได้ง่ายเช่นกัน แต่ขณะบดจะเป็นฝุ่นและฟุ้งมาก ปัญหานี้แก้ไขได้โดยการติดถุงผ้าเก็บฝุ่น เติมไขมันหรือกากน้ำตาลซึ่งนอกจากจะช่วยลดฝุ่นแล้วยังช่วยลดการสูญเสียน้ำหนักในระหว่างการบดลงมาก ตะแกรงที่ใช้บดควรมีขนาด 2-4 หุน ทำให้บดได้เร็วแต่มันเส้นที่บดออกมายังมีลักษณะป่นละเอียดเป็นฝุ่น เมื่อผสมอาหารในระดับสูงจะทำให้อาหารมีลักษณะเป็นฝุ่นมากทำให้สัตว์ระคายเคืองจมูก กินอาหารน้อย กินน้ำมากหรืออาจมีอาการหอบ ไอ ปัญหานี้สามารถแก้ไขได้โดยการเติมกากน้ำตาล หรือไขมันลงไปในสูตรอาหารใน

ระดับ 3-4 เปอร์เซ็นต์ จะช่วยให้สุกรกินอาหารดีขึ้น วิธีการผสมอาจผสมกากน้ำตาลหรือไขมันกับวัตถุดิบอาหารที่ใช้ในสูตรอาหารบางส่วนให้เข้ากันเสียก่อน แล้วจึงผสมกลับเข้าไปในถังผสมอาหารหรืออาจใช้เครื่องพ่นกากน้ำตาลหรือไขมันก็ได้

<u>การใช้มันสำปะหลังในอาหารสัตว์และอาหารสุกร</u>

มันสำปะหลังเมื่อถูกบดจะเป็นฝุ่นฟุ้ง ก่อความระคายเคืองแก่นัยน์ตาและระบบทางเดินหายใจของสัตว์ ทำให้สัตว์ต้องกินน้ำมากขึ้น กินอาหารได้น้อยลง ประกอบกับมันสำปะหลังมีลักษณะฟ่าม สัตว์จึงกินอาหารได้น้อยเนื่องจากความจุของกระเพาะจำกัด จึงอาจได้รับโภชนะจากอาหารไม่เพียงพอกับความต้องการของร่างกายเพื่อการเจริญเติบโตตามปกติ (สาโรชและคณะ, 2527; Jordan, 1983) สุกรที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนอาหารจากอาหารที่กินปกติ มาเป็นสูตรอาหารมันสำปะหลังมักจะท้องเสีย เนื่องจากเซลลูโลสจากเยื่อใยในมันสำปะหลังที่บดจนละเอียดจะกระตุ้นให้กระเพาะอาหารหลั่งกรดเกลือ และน้ำย่อยเปปซิน (pepsin) ออกมามาก เมื่อสะสมมากขึ้นจะก่อให้เกิดแผลในกระเพาะอาหาร และแสดงอาการท้องเสีย (Oke, 1978) แต่ในปัจจุบันมีการผลิตมันเส้นสะอาดที่มีเยื่อใยจากการปลอมปนรากและเปลือกอยู่ในระดับต่ำ ปัญหานี้จึงหมดไป

การใช้มันสำปะหลังเป็นอาหารสำหรับสุกรเล็ก สุกรรุ่น และสุกรขุน สามารถใช้ได้ในระดับ 20-50 50-60 และ 70 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ โดยไม่มีผลกระทบต่อสมรรถภาพการผลิต ไม่เกิดผลเสียเรื่องความเป็นพิษของกรดไฮโดรไซยานิค และคุณภาพซากของสุกร (สาโรช และคณะ, 2527; Muller *et al*., 1975; Soniya *et al*., 1982; Gomez and Valdivieso, 1983; Jordan, 1983) แต่ต้องปรับปรุงลักษณะทางกายภาพของอาหาร เสริมด้วยโภชนะที่จำเป็นให้เพียงพอกับความต้องการของสุกร เช่น การเสริมกรดอะมิโนเมทไธโอนีนที่ระดับ 0.1-0.3 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากการใช้มันสำปะหลังเป็นแหล่งพลังงานทดแทนธัญพืชในอาหารสุกร จะทำให้สูตรอาหารสุกรมีปริมาณกรดอะมิโนเมทไธโอนีนประมาณ 0.20-0.40 เปอร์เซ็นต์ แต่สุกรที่ได้รับอาหารมันสำปะหลังต้องการกรดอะมิโนเมทไธโอนีน 0.43-0.55 เปอร์เซ็นต์ เพื่อช่วยให้อาหารมีกรดอะมิโนที่สมดุลและสมรรถภาพการผลิตของสุกรสูงขึ้น ดังนั้นการเพิ่มระดับอะมิโนเมทไธโอนีนจึงทำให้อาหารมีความสมดุลของกรดอะมิโนและพอเพียงกับความต้องการ นอกจากช่วยชดเชยปริมาณและสัดส่วนของกรดอะมิโนที่ขาดให้เกิดความสมดุลแล้ว ยังเป็นตัวช่วยลดพิษจากกรดไฮโดรไซยานิคในมันสำปะหลังได้อีกด้วย (Enriquez and Ross, 1967) กล่าวคือเมทไธโอนีนจะเป็นตัวให้ Thio-group

(-SH) และไทโอซัลเฟต (Thiosulfate; $S_2O_2^{2-}$) ซึ่งเป็นสารประกอบที่มีกำมะถันเป็นองค์ประกอบ เมื่อไทโอซัลเฟตทำปฏิกิริยากับไซยาไนด์จะได้ไทโอไซยาเนต (Thiocyanate; SCN) ซึ่งสามารถขับถ่ายออกมาทางปัสสาวะได้ (Natey, 1973; Devlin, 1982) ดังนั้นการเพิ่มปริมาณกำมะถันโดยการเสริมกรดอะมิโนเมทไธโอนีนสังเคราะห์ จะช่วยกำจัดสารพิษไฮโดรไซยานิคออกจากร่างกายสัตว์ได้ และการเสริมไขมันร่วมกับกรดอะมิโนเมทไธโอนีนในอาหารสูตรมันสำปะหลัง สามารถปรับปรุงสมรรถภาพการเจริญเติบโตได้สูงกว่าการเติมกรดอะมิโนเมทไธโอนีนแต่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากไขมันมีผลทำให้ความหนาแน่น ความน่ากิน การดูดซึม และการใช้ประโยชน์ได้ของโภชนะในอาหารเพิ่มขึ้นสุกรจึงมีสมรรถภาพการผลิตสูงขึ้น (สาโรช และคณะ, 2527) เช่นเดียวกับ Maner (1974) ที่เสริมไขมันและกากน้ำตาลในอาหารที่มีมันสำปะหลัง 55 เปอร์เซ็นต์ และเสริมกรดอะมิโนเมทไธโอนีน 0.1-0.2 เปอร์เซ็นต์ แล้วสุกรมีการเจริญเติบโตสูงขึ้น เนื่องจากกรดอะมิโนเมทไธโอนีนช่วยปรับสมดุลของกรดอะมิโนในอาหารและใช้ในการกำจัดกรดไฮโดรไซยานิคด้วย ไขมันสามารถลดความเป็นฝุ่นของมันสำปะหลัง และทำให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนกากน้ำตาลช่วยลดฝุ่นและเพิ่มความน่ากินให้แก่อาหารด้วย แต่ Gomez *et al*. (1984) กล่าวว่า การเสริมกรดอะมิโนเมทไธโอนีน 0.2 และ 0.3 เปอร์เซ็นต์ ในอาหารสุกรที่ใช้มันสำปะหลัง 65 เปอร์เซ็นต์ ไม่มีผลต่อการเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ของสุกรรุ่น สุกรระยะอุ้มท้อง และสุกรระยะให้นม ส่วนสุกรระยะรุ่น-ขุนก็ให้ผลไม่แตกต่างจากสุกรที่กินอาหารข้าวโพดและกากถั่วเหลืองเป็นหลัก แต่ต้นทุนค่าอาหารสุกรระยะอุ้มท้อง ระยะให้นม ลูกสุกร และสุกรรุ่น-ขุน จะต่ำลง 30, 40, 20 และ 30 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ

Wu (1991) ได้ทำการศึกษาการใช้มันสำปะหลังในสุกรระยะต่างๆ พบว่า สุกรหย่านมลูกผสม 3 สายพันธุ์ อายุ 28 วัน น้ำหนักเฉลี่ย 7.1 กิโลกรัม ที่กินอาหารสูตรมันสำปะหลังบดที่ระดับ 40 เปอร์เซ็นต์ มีอัตราการเจริญเติบโตเท่ากับ 451 กรัมต่อวัน มากกว่าสุกรที่กินอาหารมันสำปะหลังที่ระดับ 0 และ 25 เปอร์เซ็นต์ (195 และ 352 กรัมต่อวัน ตามลำดับ) และมีประสิทธิภาพการใช้อาหารทั้ง 3 ระดับเท่ากับ 1.58, 1.22 และ 1.23 ตามลำดับ อุทัย และคณะ (2547) ศึกษาถึงผลของการใช้มันสำปะหลัง (มันเส้นสะอาด) เป็นอาหารลูกสุกรหย่านมอายุ 4 - 8 สัปดาห์ เปรียบเทียบกับการใช้ข้าวโพดและข้าวโพดเอ็กทรูด ผลการทดลองดังแสดงไว้ในตารางที่ 2 ปรากฏว่าลูกสุกรหย่านมที่ใช้ข้าวโพด ข้าวโพดเอ็กทรูดและมันสำปะหลังเป็นแหล่งอาหารพลังงานหลักในสูตรอาหารมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยเท่ากับ 482, 473 และ 493 กรัม/วัน และมีประสิทธิภาพการใช้อาหารเท่ากับ 1.10, 1.07 และ 1.09 ตามลำดับ โดยความแตกต่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ มันสำปะหลัง (มันเส้นคุณภาพดี หรือ มันเส้นสะอาด) สามารถใช้เป็นวัตถุดิบอาหารพลังงานในอาหารลูกสุกรหย่านมอายุ 4 - 8

สัปดาห์ โดยสามารถให้สมรรถภาพการผลิตแก่ลูกสุกรไม่แตกต่างจากกลุ่มที่ใช้ข้าวโพดหรือข้าวโพดเอ็กทรูดเป็นวัตถุดิบพลังงานแต่ประการใด สมรรถภาพการผลิตของลูกสุกรที่กินอาหารสูตรมันสำปะหลังอยู่ในเกณฑ์ที่เป็นที่น่าพอใจยิ่ง

ตารางที่ 2 ผลการใช้สูตรอาหารข้าวโพด ข้าวโพดเอ็กทรูด และมันเส้น เป็นอาหารลูกสุกรหย่านม อายุ 4 - 8 สัปดาห์

สมรรถภาพการผลิต	สูตร 1 (ข้าวโพด)	สูตร 2 (ข้าวโพดเอ็กทรูด)	สูตร 3 (มันเส้น)
จำนวนสุกร (ตัว)	16	16	16
น้ำหนักเริ่มต้น (กก.)	8.83	8.78	8.74
น้ำหนักสุดท้าย (กก.)	22.31	22.03	22.53
น้ำหนักเพิ่ม (กก.)	13.49	13.26	13.79
อัตราการตาย (%)	0	0	0
ปริมาณอาหารที่กินทั้งหมด (กก.)	14.88	14.22	15.06
ปริมาณอาหารที่กิน (กก./วัน)	0.53	0.51	0.54
อัตราการเติบโต (กรัม/วัน)	482	473	493
ประสิทธิภาพการใช้อาหาร (FCR)	1.10	1.07	1.09

ที่มา: อุทัย และคณะ (2547)

ผลของอาหารต่อจุลินทรีย์ในระบบทางเดินอาหารของสุกร

ในระบบทางเดินอาหารของสุกรประกอบด้วยจุลินทรีย์หลายชนิด โดยจุลินทรีย์จะเกาะจับอยู่บริเวณเยื่อบุผิว (epithelial) เยื่อเมือก (mucous) ในลำไส้ หรืออาศัยอยู่ในร่องระหว่างวิลไล (crypts) ลูกสุกรเริ่มแรกจะปราศจากเชื้อจุลินทรีย์ ต่อมาเริ่มรับเชื้อจุลินทรีย์ผ่านทางช่องคลอดของแม่สุกร และหลังจากคลอดแล้วจะได้รับการแพร่เชื้อจากมูล น้ำนมของแม่สุกร และจากสิ่งแวดล้อมเข้าสู่ระบบทางเดินอาหาร จุลินทรีย์ที่พบเป็นส่วนมากในมูลและของเหลวจากลำไส้ (cecal content) อยู่ในกลุ่มแกรมบวก เช่น สเตรปโตคอคคัส (*Streptococcus*) ยูแบคทีเรียม (*Eubacteium*) ครอสติเดีย

(*Clostridia*) และโพรพิโอนิแบคทีเรีย (*Propionibacteria*) ส่วนที่เหลือจะเป็นกลุ่มแกรมลบ (Maxwell and Stewart, 1995) จำนวนประชากรและการแพร่กระจายของจุลินทรีย์ในกระเพาะและลำไส้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ระดับความเป็นกรดด่าง อัตราความเร็วในการไหลผ่านของอาหาร ระบบสรีรวิทยาของตัวสัตว์ การบีบตัวของกระเพาะและลำไส้ อายุสัตว์ การใช้ยาปฏิชีวนะ และระบบภูมิคุ้มกันในตัวสัตว์ โดยปกติจะพบว่าในลำไส้ใหญ่มีปริมาณจุลินทรีย์หนาแน่นกว่าในกระเพาะอาหารและลำไส้เล็ก เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมเหมาะต่อการเกิดปฏิกิริยาทางชีวเคมี จึงทำให้มีการเกาะจับของจุลินทรีย์ได้ดี (Kenneth, 2002)

กานดา (2546) ศึกษาการปนเปื้อนของจุลินทรีย์ธรรมชาติบนข้าวโพด มันสำปะหลัง และผลกระทบต่อพีเอชและจุลินทรีย์ในระบบทางเดินอาหารของสุกรระยะรุ่น พบว่าสุกรในกลุ่มที่กินอาหารที่ใช้มันเส้นและมันอัดเม็ดเป็นแหล่งพลังงาน มีระดับพีเอชของสิ่งย่อยที่สุดลำไส้เล็กต่ำกว่ากลุ่มที่กินอาหารที่ใช้ข้าวโพดเป็นแหล่งพลังงาน ($p<0.01$) และระดับพีเอชของสุกรกลุ่มที่กินอาหารที่ใช้มันเส้นต่ำกว่าสุกรกลุ่มที่กินอาหารที่ใช้มันอัดเม็ดเป็นแหล่งพลังงาน ($p<0.01$) พบว่าสุกรในกลุ่มที่กินอาหารที่ใช้มันเส้นและมันอัดเม็ดเป็นแหล่งพลังงาน การตรวจนับปริมาณแบคทีเรียทั้งหมดและ *Escherichia coli* ต่ำกว่ากลุ่มที่กินอาหารที่ใช้ข้าวโพดเป็นแหล่งพลังงาน ($p<0.01$) การตรวจนับปริมาณ *Lactobacillus spp.* และยีสต์จากสิ่งย่อยที่สุดลำไส้เล็ก พบว่ามีปริมาณของ *Lactobacillus spp.* และยีสต์ในสุกรกลุ่มที่กินอาหารที่ใช้มันเส้นและมันอัดเม็ดเป็นแหล่งพลังงานสูงกว่าสุกรกลุ่มที่กินอาหารที่ใช้ข้าวโพดเป็นแหล่งพลังงาน ($p<0.01$) ทั้งนี้เนื่องมาจากการปนเปื้อนของจุลินทรีย์กลุ่มที่ไม่ก่อให้เกิดโรคคือ *Lactobacillus spp.* และยีสต์ ในตัวอย่างมันเส้นและมันอัดเม็ด แต่ไม่พบจุลินทรีย์ชนิดดังกล่าวในข้าวโพดและอาหารที่ใช้ข้าวโพดเป็นแหล่งพลังงาน

เมื่อนำอาหารที่ใช้มันเส้นและมันอัดเม็ดเป็นแหล่งพลังงานที่มี *Lactobacillus spp.* และยีสต์มาให้สุกรกิน ซึ่งทั้ง *Lactobacillus spp.* และยีสต์จะผลิตกรดอินทรีย์ต่างๆ เช่น กรดซัคซินิก (succinic acid) กรดอะซิติค (acetic acid) และกรดแลคติค (lactic acid) เพื่อปรับระดับความเป็นกรด-ด่างในทางเดินอาหารให้ต่ำลง ช่วยควบคุมการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์กลุ่มที่ก่อให้เกิดโรคคือ *E. coli* ไม่ให้มีปริมาณมากเกินไปจนเป็นอันตรายต่อสัตว์ (อุทัย, 2535; Laura *et al*, 1999) อีกทั้งยีสต์สามารถเจริญได้ดีที่ที่มีความเป็นกรด-ด่างต่ำได้มากกว่าแบคทีเรีย ยีสต์จะแข่งขันในการเจริญเติบโตกับแบคทีเรีย (Georage, 1989) ทั้งแบคทีเรียและยีสต์ใช้แป้งในการเจริญเติบโต หากร่างกายมียีสต์เพิ่มมากขึ้น ปริมาณแบคทีเรียย่อมมีปริมาณลดลง จึงสอดคล้องกับการทดลองในครั้ง

นี้ เพราะพบยีสต์ปริมาณสูงในสุกรกลุ่มที่กินอาหารที่ใช้มันเส้นและมันอัดเม็ดเป็นแหล่งพลังงาน ทำให้ในกลุ่มดังกล่าวมีประชากรแบคทีเรียทั้งหมดลดลงต่ำกว่ากลุ่มที่ได้รับอาหารที่ใช้ข้าวโพดเป็นแหล่งพลังงาน

ตารางที่ 3 ผลการกินสูตรอาหารมันเส้น มันอัดเม็ดและข้าวโพด ต่อประชากรจุลินทรีย์ทั้งที่เป็นประโยชน์ (*Lactobacillus spp.* และยีสต์) ก่อโทษ (*E. Coli*) ต่อความเป็นกรดด่างที่สุดลำไส้เล็ก

ลักษณะที่ศึกษา	ข้าวโพด	มันเส้น	มันอัดเม็ด
pH	7.74 ± 0.28^{a}	6.79 ± 0.31^{c}	7.38 ± 0.30^{b}
Total bacteria count	9.80 ± 0.33^{a}	8.52 ± 0.77^{c}	8.75 ± 0.87^{b}
Total *E.coli* count	6.96 ± 0.72^{a}	6.17 ± 0.19^{b}	6.20 ± 0.17^{b}
Total *Lactobacillus spp.* count	7.63 ± 0.15^{c}	9.38 ± 0.23^{a}	8.49 ± 0.44^{b}
Total yeast count	6.46 ± 0.58^{c}	8.60 ± 0.65^{a}	7.78 ± 0.47^{b}

หมายเหตุ $^{a-c}$หมายความว่าภายในแถวเดียวกันมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$)

ที่มา: กานดา (2546)

ผลการใช้มันสำปะหลังเป็นอาหารสัตว์ต่อสุขภาพของสัตว์

จากผลการส่งเสริมให้ใช้มันสำปะหลังเป็นอาหารสัตว์ และผลจากการวิจัยเกี่ยวกับการใช้มันสำปะหลังเป็นอาหารสัตว์ชนิดต่างๆ โดยศูนย์ค้นคว้าและพัฒนาวิชาการอาหารสัตว์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า สัตว์ที่กินสูตรอาหารมันสำปะหลังมักจะมีสุขภาพดีกว่า ใช้ยาในการเลี้ยงสัตว์น้อยกว่าสูตรอาหารข้าวโพด สุกัญญา และคณะ (2544) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบการใช้มันสำปะหลังกับการใช้ข้าวโพดเป็นอาหารไก่เนื้อ ทั้งเสริมและไม่เสริมยาปฏิชีวนะในสภาวะการเลี้ยงที่เสี่ยงต่อการเกิดโรค พบว่า ไก่ที่กินอาหารสูตรข้าวโพดไม่เสริมยาปฏิชีวนะมีอัตราการตายสูงกว่าอัตราการตายปกติ ส่วนที่ไก่ที่กินอาหารสูตรมันสำปะหลังและไม่ได้เสริมยาปฏิชีวนะมีอัตราการตายอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ในขณะที่ไก่มีอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยต่อวันไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มการทดลอง จึงสามารถสรุปได้ว่า ไก่ที่กินอาหารสูตรมันสำปะหลังมีสุขภาพดีโดยไม่ต้องเสริมยาปฏิชีวนะ เปรียบเทียบกับไก่ที่กินอาหารสูตรข้าวโพดและไม่ได้เสริมยา

ปฏิชีวนะ สอดคล้องกับการศึกษาของสุวรรณีและคณะ (2543) ที่ทดลองใช้มันสำปะหลังทดแทนข้าวโพดในอาหารไก่กระทงที่ระดับ 0, 50, 75 และ 100 เปอร์เซ็นต์ พบว่า ไก่จะมีสมรรถภาพการผลิตลดลงเมื่อใช้มันสำปะหลังทดแทนข้าวโพดในสูตรอาหารมากขึ้น แต่ก็มีอัตราการตายลดลง แม้จะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($P>0.05$) ก็ตาม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากมันสำปะหลังที่ผ่านกรรมวิธีการผึ่งแดด สามารถลดปริมาณไซยาไนด์ ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสัตว์ อีกทั้งเชื้อราบนชิ้นมันไม่มีการสร้างสารพิษอะฟลาท็อกซินออกมาทำลายภูมิคุ้มกันโรคของไก่ให้ต่ำลงจนถึงตายได้ ซึ่งต่างกับเชื้อราบนข้าวโพดที่สามารถสร้างอะฟลาท็อกซินได้ดี และทำให้ไก่ป่วยบ่อย สิ้นเปลืองค่ายาและเวชภัณฑ์

<u>การคลุกไอน้ำและอัดเม็ด</u>

อาหารผงที่ผสมเสร็จแล้วจะถูกส่งเข้าเครื่องคลุกไอน้ำและอัดเม็ด โดยความร้อนและความชื้นจากไอน้ำจะทำให้อาหารผงมีอุณหภูมิและความชื้นเพิ่มขึ้น อุณหภูมิการคลุกไอน้ำที่ปล่อยให้เข้าเครื่องจะแตกต่างไปตามสูตรอาหาร เช่น อาหารสุกรอนุบาลใช้อุณหภูมิประมาณ 55-65 องศาเซลเซียส อาหารสุกรขุนรุ่น 70-90 องศาเซลเซียส อาหารไก่และเป็ด 85-95 องศาเซลเซียส อาหารกุ้ง 90-100 องศาเซลเซียส ซึ่งเครื่องคลุกไอน้ำจะประกอบด้วย ห้องคลุกไอน้ำ (conditioning chamber; ประกอบด้วย ใบพายและเพลาหมุน) ห้องอัดเม็ด (pelleting chamber; ประกอบด้วยจานอัด และลูกกลิ้ง) ระบบลำเลียงที่ปรับความเร็วรอบได้ และมอเตอร์ขับเคลื่อน ดังภาพที่ 4 ซึ่งข้อดีของการคลุกไอน้ำคือ เพิ่มประสิทธิภาพการอัดและขึ้นรูปเม็ดอาหาร กระตุ้นสารเชื่อมธรรมชาติที่มีอยู่ในอาหารผง เช่น แป้ง โปรตีน ซึ่งทำหน้าที่เป็นสารยึดระหว่างอนุภาคของอาหารผงให้อาหารเกาะตัวกันดียิ่งขึ้นเมื่อกลายเป็นอาหารเม็ด นอกจากนี้ยังช่วยทำลายจุลินทรีย์ที่ติดมากับวัตถุดิบอาหารสัตว์ ลดการเลือกกินโดยเฉพาะในไก่ เพิ่มการย่อยได้ของโปรตีนและพลังงาน และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้อาหารของตัวสัตว์ (ณัฐชนก, 2548)

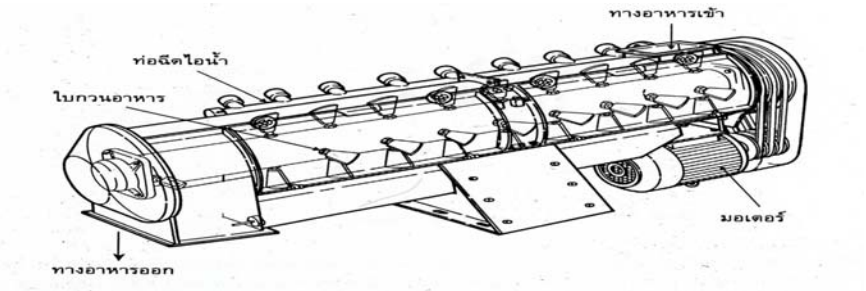

<u>ภาพที่ 4</u> เครื่องคลุกไอน้ำ

ที่มา: อุทัย (2540)

ประเภทของการคลุกไอน้ำ

1. การคลุกไอน้ำชนิดเร็ว (short term conditioning) โดยเวลาที่ใช้ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 5-15 วินาที ใช้ผลิตอาหารสัตว์บกกำลังการผลิต 2-3 ตันต่อชั่วโมง

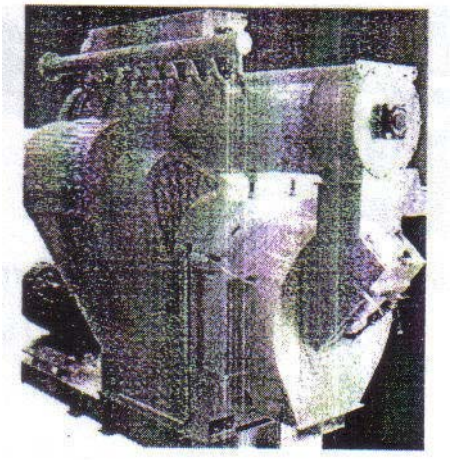

ภาพที่ 5 เครื่องอัดเม็ดที่ประกอบด้วยห้องคลุกไอน้ำชนิดสั้น
ที่มา: ณัฐชนก (2548)

2. การคลุกไอน้ำชนิดช้า (long term conditioning) ใช้เวลาประมาณ 2-4 นาที ผลิตอาหารสุกรอนุบาลและอาหารกุ้ง โดยภายในเครื่องประกอบด้วยท่อคลุกไอน้ำ 2 ท่อขึ้นไป ซึ่งจะเรียกว่าการคลุกไอน้ำ 2 ชั้น (double pass conditioning)

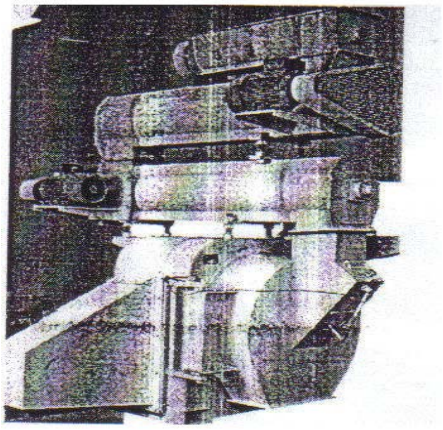

ภาพที่ 6 เครื่องอัดเม็ดที่ประกอบด้วยห้องคลุกไอน้ำ 2 ชั้น
ที่มา: ณัฐชนก (2548)

3. การคลุกไอน้ำชนิดความดันสูง (high shear conditioning) หรือเครื่องเอกซ์แพนเดอร์ (annular gap expander) ซึ่งมีการปรับสภาพอาหารผงก่อนเข้าหัวอัดด้วยไอน้ำและความดัน ตัวเครื่องเอกซ์แพนเดอร์จะแยกจากเครื่องอัดเม็ด โดยอาหารผงจะถูกลำเลียงเข้าห้องคลุกไอน้ำแบบปกติ แต่ที่ปลายของห้องคลุกไอน้ำจะมีโคนรูปกรวยที่สามารถปรับความดันได้จากเครื่องควบคุม (ณัฐชนก, 2548)

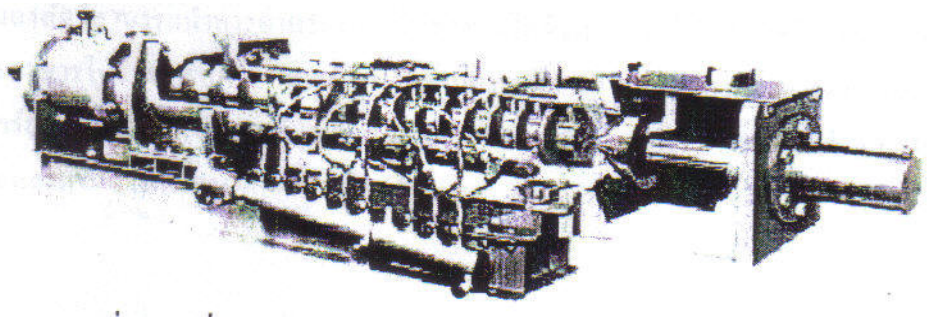

ภาพที่ 7 เครื่องเอกซ์แพนเดอร์
ที่มา: PrestlØkken and Sitzmann (n.d.)

อาหารผงที่อยู่ภายในเครื่องเอกซ์แพนเดอร์มีความชื้นประมาณ 16-18 เปอร์เซ็นต์ อุณหภูมิ 90-130 องศาเซลเซียส และความดันที่เกิดอาจจะสูงถึง 40 บาร์ เนื่องจากความดันที่สูง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของแป้งและโปรตีน ให้อยู่ในสภาพที่เอนไซม์สามารถเข้าย่อยได้อย่างมีประสิทธิภาพ สัตว์จึงนำสารอาหารมาใช้ประโยชน์ได้เพิ่มขึ้น การปรับสภาพอาหารด้วยเครื่องเอกซ์แพนเดอร์ ช่วยทำให้เม็ดอาหารมีคุณภาพดีเมื่อเปรียบเทียบกับการคลุกไอน้ำชนิดสั้น นอกจากนี้ยังเพิ่มปริมาณการผลิตต่อชั่วโมงด้วย (Pipa and Frank, 1989)

นอกจากนี้แล้ว Johnston *et al*. (1998) พบว่า การปรับสภาพอาหารด้วยเครื่องเอกซ์แพนเดอร์จะช่วยเพิ่มค่าความคงทนของเม็ดอาหาร (pellet durability index; PDI) 23 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเทียบกับอาหารอัดเม็ดที่ผ่านการปรับสภาพแบบธรรมดา ซึ่งช่วยทำให้ความสามารถในการย่อยได้ของสารอาหารเพิ่มมากขึ้น ($P<0.05$) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 กระบวนการผลิตที่มีผลต่อลักษณะอาหารลูกสุกร

ลักษณะที่ศึกษา	การทดลองที่ 1		การทดลองที่ 2	
	Standard pellet	Long-term pellet	Standard pellet	Expander pellet
Pellet durability index, %				
Standard[a]	69.5	92.0	70.6	87.0
Modified[b]	56.5	90.0	57.8	71.0
Starch damage, %[c]	34.9	38.1	34.9	40.5

หมายเหตุ [a]Am. Soc. Agric. Engin. Procedure.

[b]Am. Soc. Agric. Engin. Procedure. ปรับปรุงวิธีการวิเคราะห์โดยเพิ่มน็อตเส้นผ่านศูนย์กลาง ½ นิ้ว จำนวน 5 ตัวในกล่องเพื่อเพิ่มความรุนแรงในการเขย่า

[c] เปอร์เซ็นต์การถูกทำลายของแป้ง

ที่มา: Johnston *et al*. (1998)

หลักการทำงานของเครื่องคลุกไอน้ำอัดเม็ด

โดยปกติแล้วอาหารที่จะทำอาหารอัดเม็ด จะต้องมีการปรับสภาพ (conditioned) ให้อาหารมีความชื้นสูงขึ้นจาก 10-12 เปอร์เซ็นต์ ในสภาพอาหารแห้งทั่วไปเป็น 16-18 เปอร์เซ็นต์ โดยการเติมไอน้ำ (steam) ลงไปในอาหาร (อุทัย, 2540) การคลุกอาหารผงด้วยไอน้ำจะเป็นการเพิ่มความชื้นและอุณหภูมิให้กับอาหาร โดยเฉพาะบริเวณรอบๆ ของอนุภาคอาหาร ทำให้อาหารนิ่มและกระตุ้นสารเชื่อมธรรมชาติ เช่น แป้ง โปรตีน ส่งผลให้เกิดการเชื่อมเกาะกันของอาหารดีขึ้น ดังภาพที่ 3 โดยการยึดกันระหว่างอนุภาคภายในเม็ดอาหารสัตว์ เป็นการยึดกันระหว่างของแข็งและของแข็งที่เกิดจากการทำให้บริเวณภายนอกอนุภาคนิ่มด้วยไอน้ำ (Thomas and Van der Pole, 1996)

เครื่องปรับสภาพอาหาร (conditioner) หรือเครื่องคลุกไอน้ำได้แสดงไว้ในภาพที่ 4 ซึ่งโดยทั่วไปเครื่องมีลักษณะเป็นท่อกลมหัวท้ายปิด และมีทางให้อาหารเข้าและออกจากกระบอก ตรงกลางกระบอกจะมีเพลาซึ่งมีใบพาย (paddle) ติดอยู่จำนวนมาก ด้านข้างกระบอกมีจุดที่สามารถเติมไอน้ำเข้ามาผสมกับอาหารในกระบอก ขณะเครื่องทำงานอาหารจะถูกพาเข้าเครื่องคลุกไอน้ำโดยสกรูป้อนอาหาร (feed screw) เพลาตรงกลางกระบอกจะหมุนทำให้ใบพายพาอาหารเคลื่อนพัด

อาหารกระจายเต็มกระบอกในขณะเดียวกันก็เดินทางไปข้างหน้าจนถึงทางออกจากเครื่องคลุกไอน้ำ ใช้เวลาประมาณ 15-20 วินาที อาหารมีอุณหภูมิสูงขึ้นเป็น 85-95 องศาเซลเซียส และความชื้นประมาณ 16-18 เปอร์เซ็นต์

เมื่อทำการอัดเม็ดอาหาร เครื่องต้นกำลังจะขับเคลื่อนให้วงไดย์มีการหมุนรอบตัวเอง ซึ่งมีผลทำให้ลูกกลิ้ง 2 ลูกหมุนรอบตัวเอง จากนั้นจึงป้อนอาหารที่จะอัดเม็ดเข้าสู่วงไดย์ โดยอาหารจะถูกกดหวี่ยงให้มาติดอยู่บริเวณผิววงไดย์ด้านใน เมื่อส่วนของวงไดย์วิ่งผ่านตรงส่วนที่สัมผัสกับลูกกลิ้ง อาหารที่ผิวไดย์จะถูกลูกกลิ้งเหยียบ หรือกดให้แบนลง เนื่องจากมุมสัมผัสระหว่างอาหารเมื่อถูกเหยียบหรือกดด้วยลูกกลิ้งจะทะลักออกมาทางรูไดย์ อาหารที่ออกมาจะมีลักษณะเป็นแท่งกลมหรือเป็นอาหารเม็ด ซึ่งอาหารที่ออกมาทางวงไดย์จะถูกใบมีดตัดให้สั้นตามความต้องการ อาหารที่เพิ่งออกจากเครื่องอัดเม็ดจะยังมีอุณหภูมิสูงประมาณ 90 องศาเซลเซียส ซึ่งไม่สามารถบรรจุถุงได้ อาหารดังกล่าวจะต้องทำให้เย็นลงเท่ากับอุณหภูมิห้อง (30 องศาเซลเซียส; อุทัย, 2540)

ในการผลิตอาหารสัตว์คลุกไอน้ำและอัดเม็ดนั้น ความชื้นที่เพิ่มขึ้นในห้องคลุกไอน้ำส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 3-5% และความชื้นสุดท้ายหลังออกจากห้องคลุกไอน้ำก่อนเข้าสู่หัวอัดควรจะอยู่ในช่วงไม่เกิน 18% เนื่องจากเครื่องคลุกไอน้ำและอัดเม็ดได้ถูกออกแบบให้สามารถรับกับความชื้นของอาหารสัตว์ได้ไม่เกิน 18% เพื่อให้สามารถขึ้นรูปอาหารเม็ดได้ ถ้าหากความชื้นเกินกว่าขีดจำกัดของเครื่อง จะทำให้ลูกกลิ้งภายในห้องอัดเม็ดมีความดันไม่เพียงพอที่จะดันให้อาหารผ่านรูเปิดออกมาได้ จึงทำให้มีอาหารค้างอยู่ในส่วนของรูเปิด ซึ่งในกรณีนี้จะพบว่ากระแสไฟของเครื่องจะเพิ่มสูงมากจนอาจจะทำให้เครื่องหยุดทำงานได้ ส่วนอุณหภูมิของการคลุกไอน้ำที่ใช้ในการผลิตอาหารสัตว์ควรอยู่ในช่วง 70-100 องศาเซลเซียส โดยจะขึ้นอยู่กับชนิดของอาหารและวัตถุดิบที่เป็นองค์ประกอบในสูตรอาหาร เช่น อาหารลูกสุกรควรอยู่ในช่วง 50-60 องศาเซลเซียส เนื่องจากมีส่วนผสมของหางนมที่ไหม้ได้ง่าย (ณัฐชนก, 2548)

ผลของกระบวนการผลิตอาหารที่มี ต่อคุณภาพเม็ดอาหาร การเจริญเติบโต และการย่อยได้ของสารอาหาร การทำลายจุลินทรีย์ในอาหารสัตว์

คุณภาพเม็ดอาหาร

คุณภาพของเม็ดอาหารเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อสมรรถภาพการผลิตสัตว์ โดยส่วนใหญ่จะพิจารณา 2 ส่วนคือ ความคงทนของเม็ดอาหาร หมายถึง ความสามารถของเม็ดอาหารที่ทนต่อสภาวะการกระแทก ไม่ทำให้เม็ดอาหารแตกหักหรือเกิดเป็นฝุ่น ดัชนีนี้สามารถวัดได้ด้วยวิธีมาตรฐานด้วยกล่องเขย่า (ณัฐชนก, 2548) และส่วนที่สองคือ ความแข็งของเม็ดอาหาร บอกถึงเม็ดอาหารที่ทนต่อแรงกดทับ ดัชนีนี้สามารถวิเคราะห์ได้โดยใช้เครื่อง Kahl hardness tester (Thomas and Van der Pole, 1996) การคลุกไอน้ำถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อคุณภาพเม็ดอาหาร ซึ่งการคลุกไอน้ำที่เหมาะสมนั้นประกอบด้วย ชนิดของการคลุกไอน้ำ เวลาในการคลุกไอน้ำ ปริมาณน้ำและไอน้ำที่เข้าสู่ห้องคลุกไอน้ำ อุณหภูมิในการคลุกไอน้ำ หากอุณหภูมิในการคลุกไอน้ำเพิ่มขึ้นจะทำให้สารเชื่อมในธรรมชาติที่มีในวัตถุดิบอาหารเกิดการเกาะยึดกันระหว่างอาหารดีขึ้น (Behnke, 1998)

Steidinger *et al*. (2000) ศึกษาผลของอาหารที่มี spray-dried animal protein; SDAP และอัดเม็ดอาหาร โดยใช้อุณหภูมิในการปรับสภาพอาหารหรือการคลุกไอน้ำต่างกันคือ 60, 66, 71 และ 77 องศาเซลเซียส ใช้เวลาในการปรับสภาพอาหาร 10 วินาที ทุกกลุ่มการทดลอง พบว่าอาหารผงที่ได้รับการปรับสภาพที่อุณหภูมิต่างกัน เม็ดอาหารจะมีความคงทนอยู่ในช่วง 92.2-92.7 เปอร์เซ็นต์ สรุปได้ว่าอุณหภูมิในการคลุกไอน้ำต่างกัน ให้คุณภาพความคงทนของเม็ดอาหารแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่ง Johnston *et al*. (1999) พบว่าการคลุกไอน้ำประมาณ 10 วินาที จะทำให้เม็ดอาหารมีความคงทน 69.5-70.6 เปอร์เซ็นต์ และถ้าเพิ่มเวลาเป็น 160 วินาที ทำให้ความคงทนของเม็ดอาหารเพิ่มจาก 69.5 เปอร์เซ็นต์ เป็น 92.5 เปอร์เซ็นต์ ในอาหารสุกรอนุบาล Johnston *et al*. (1998) พบว่าดัชนีความคงทนของเม็ดอาหารจะเพิ่มขึ้น 46 เปอร์เซ็นต์ หากมีการปรับสภาพอาหารด้วยวิธี long-term condition ที่อุณหภูมิ 175 °F เป็นเวลา 10 วินาที

<u>การเจริญเติบโตและการย่อยได้ของสารอาหารในลูกสุกร</u>

กระบวนการผลิตอาหารสัตว์ในปัจจุบัน เป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของสัตว์ ซึ่ง Johnston *et al*. (1998) ได้ศึกษาถึงผลของการปรับสภาพอาหารด้วยกระบวนผลิตที่แตกต่างกัน คือ standard long-term และ expander condition อุณหภูมิ 175 °F เป็นเวลา 10 วินาที โดยทดลองกับลูกสุกรหย่านมอายุ 21 วัน ซึ่งมีทั้งอาหารผงและอาหารอัดเม็ดพบว่า อาหารอัดเม็ดช่วยทำให้การเปลี่ยนอาหารเป็นน้ำหนักหรือ F/G เพิ่มขึ้น 15 เปอร์เซ็นต์ ($P<0.004$) เมื่อเทียบกับอาหารผง นอกจากนี้อาหารเม็ดยังทำให้ประสิทธิภาพการย่อยได้ของ dry matter, nitrogen และ gross energy;GE เพิ่มขึ้น ($P<0.009$) แต่กระบวนการปรับสภาพอาหารไม่มีผลต่อการเจริญเติบโต Johnston *et al*. (1998) สรุปว่า การย่อยได้ของสารอาหารและ F/G สามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ โดยการอัดเม็ด ส่วนความคงทนของเม็ดอาหาร และการย่อยได้ของสารอาหาร ปรับปรุงได้โดยการปรับสภาพอาหารที่นานขึ้น (long-term condition) หรือใช้เครื่อง expander condition แต่จะไม่มีผลต่อการเจริญเติบโตของสัตว์ สอดคล้องกับงานของ Traylor *et al*. (1998) ที่ศึกษาเกี่ยวกับอาหารเข้มข้น (complexity) และกระบวนการผลิตที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของลูกสุกรหย่านมสรุป 0-28 วันของการทดลอง ลูกสุกรที่ได้รับอาหารที่ผ่านเครื่อง expander และอัดเม็ด มีแนวโน้มทำให้ ADG ลดลง ($P<0.07$) แต่ช่วยทำให้ F/G และความสามารถในการย่อยได้ของ DM N และ GE ดีขึ้น ($P<0.06$) เมื่อเปรียบเทียบกับการอัดเม็ดแบบมาตรฐาน (standard) ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลของอาหารเข้มข้น (complexity) และกระบวนการผลิตต่อการเจริญเติบโตของ ลูกสุกรหย่านม[a]

ลักษณะที่ศึกษา	อาหารเข้มข้น			SE
	Meal	Standard	Expander	
การเจริญเติบโต				
0 – 28, วัน				
ADG, lb	1.39	1.38	1.30	0.03
ADFI, lb	2.04	1.83	1.68	0.04
F/G	1.47	1.33	1.29	0.03
ความสามารถการย่อยได้				
ของสารอาหาร (วันที่ 16), %				
DM	84.5	86.9	87.2	0.5
N	79.2	81.5	83.0	0.7
GE	83.9	87.4	88.4	0.5
Diet DE,				
Kcal/lb[b]	1571	1601	1618	10

หมายเหตุ [a] ใช้ลูกสุกรหย่านมจำนวน 150 ตัว น้ำหนักเฉลี่ย 22.7 Ib.

[b] คำนวณโดยใช้ GE digestibility x GE of the diet in Mcal/kg.

ที่มา: Traylor *et al*. (1998)

Johnston *et al*. (1999) ได้ทำการทดลองคลุกไอน้ำในอาหารที่เวลาปกติและเพิ่มเวลาขึ้นในช่วง 10-160 วินาที ที่อุณหภูมิ 79 องศาเซลเซียส พบว่ายิ่งเวลาในการปรับสภาพอาหารเพิ่มขึ้นยิ่งทำให้ ADG และ ADFI ลดลงถึง 4 และ 11 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ เมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุมที่ได้รับอาหารปรับสภาพตามเวลามาตรฐานคือ 10 วินาที ดังนั้นอาหารอัดเม็ดควรมีระยะเวลาในการปรับสภาพที่เหมาะสม นอกจากนี้ Johnston *et al*. (1999) แนะนำว่า การเจริญเติบโตของลูกสุกรจะลดลงเมื่ออาหารมีอุณหภูมิในการปรับสภาพที่สูง พร้อมทั้งใช้เวลาที่นาน ใกล้เคียงกับงานทดลองของ Steidinger *et al*. (2000) ซึ่งพบว่า ลูกสุกรช่วง 0-7 วันของการทดลองที่ได้รับ 5 เปอร์เซ็นต์ของ SDAP และมีการปรับสภาพอาหารด้วยอุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส ทำให้มี ADFI ที่ดีมาก

($P<0.005$) และ ADG ในช่วงนี้ก็จะดีถ้าได้รับอาหารที่มีการปรับสภาพอาหารด้วยอุณหภูมิ 77 องศาเซลเซียส แต่ถ้ามากกว่านี้ ADG จะลดลง นอกจากนี้ยังทำให้การกินได้ของตัวสัตว์ลดลงด้วย ($P<0.01$) และส่วนใหญ่จะลดลงมากเมื่ออุณหภูมิสูงกว่า 70 องศาเซลเซียส ดังนั้นอุณหภูมิที่เหมาะสมในการผลิตอาหารลูกสุกรที่มีโปรตีนสูงเป็นองค์ประกอบควรอยู่ในช่วง 77 องศาเซลเซียส

<u>การทำลายจุลินทรีย์ที่ปนเปื้อนมากับวัตถุดิบอาหาร</u>

Furuta *et al*. (1980) ได้ทำการทดลองเพิ่มระดับอุณหภูมิในกระบวนการอัดเม็ดอาหารไก่ เพื่อดูการปนเปื้อนของแบคทีเรีย ซึ่งใช้อุณหภูมิที่แตกต่างกันคือ 70 80 83 และ 90 องศาเซลเซียส ภายใต้ความดัน 40 kg/cm^2 เป็นเวลา 10 วินาที โดยกลุ่มทดลองที่ได้รับอุณหภูมิ 90 องศาเซลเซียส พบว่าไม่เหมาะสมในการคลุกไอน้ำ เนื่องจากจะทำให้อาหารเหลวมากจนมีลักษณะคล้ายแป้งเปียก ซึ่งไม่สามารถอัดเม็ดได้ จากงานวิจัยนี้สรุปว่าอาหารสัตว์ที่ผ่านการคลุกไอน้ำอัดเม็ดไม่สามารถทำลายจุลินทรีย์ที่ปนเปื้อนมากับอาหารได้ทั้งหมด แต่สามารถฆ่าจุลินทรีย์ในกลุ่ม aerobic ได้ เช่น *Eschelichia coli* เมื่ออาหารผ่านความร้อนมากกว่า 80 องศาเซลเซียส นอกจากนี้ความเข้มข้นของวิตามินก็ไม่ลดลงระหว่างที่อาหารผ่านกระบวนการอัดเม็ด

อุปกรณ์และวิธีการ

การทดลองที่ 1

การศึกษาผลของระดับมันสำปะหลังในสูตรอาหารที่ผ่านกระบวนการอัดเม็ด ต่อสมรรถภาพการผลิตอาหาร คุณภาพของอาหารอัดเม็ด และการย่อยได้ของแป้ง

1. แผนการทดลอง

ใช้แผนการทดลองแบบสุ่มตลอด (completely randomize design: CRD) และเปรียบเทียบความแตกต่างโดยวิธี Orthogonal Polynomail ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SAS (2003) โดยมีแบบหุ่นทางสถิติ (statistical Medel) คือ

$$Y_{ij} = \mu + T_i + \varepsilon_{ijk}$$

โดยที่ Y_{ij} คือ ค่าสังเกตจากทรีทเมนต์ที่ i ซ้ำที่ j
μ คือ ค่าเฉลี่ยทั้งหมดในการทดลอง
T_i คือ อิทธิพลของทรีทเมนต์ (treatment effect) ที่ i โดย i = 1,2,3
ε_{ijk} คือ ความคลาดเคลื่อนของการทดลอง

2. อาหารทดลอง

อาหารทดลองจะแบ่งเป็น 3 สูตร โดยแต่ละสูตรมีระดับโภชนะตรงตามความต้องการโภชนะของลูกสุกรหย่านม ดังแสดงในตารางที่ 6 อาหารทุกสูตรผ่านกระบวนการคลุกไอน้ำอัดเม็ด ซึ่งอาหารทั้ง 3 สูตร ใช้เครื่องอัดเม็ดเครื่องเดียวกัน โดยใช้เครื่องอัดเม็ดรุ่น SZLH40, Jiang Zhenghang, China ขนาด 125 แรงม้า รีดผ่านรูดายร์ขนาด 4 มิลลิเมตร มีการปรับไอน้ำเพื่อควบคุมคุณภาพของเม็ดอาหาร ซึ่งอาหารแต่ละสูตรมีปริมาณในการผลิตไม่ถึง 1500 กิโลกรัม ดังนี้

1) สูตรอาหารปลายข้าว (ที่มีมันสำปะหลัง 0%) ผ่านกระบวนการคลุกไอน้ำอัดเม็ด
2) สูตรอาหารที่มีมันสำปะหลัง 10% ผ่านกระบวนการคลุกไอน้ำอัดเม็ด
3) สูตรอาหารที่มีมันสำปะหลัง 20% ผ่านกระบวนการคลุกไอน้ำอัดเม็ด

3. <u>การเก็บตัวอย่างและการบันทึกผล</u>

บันทึกข้อมูลการผลิตอาหารและมีการสุ่มเก็บตัวอย่างอาหารทดลองแต่ละสูตรในขณะที่ทำการผลิตซึ่งจะแบ่งเป็น 4 ช่วงคือ ช่วงกระบวนการผสมอาหาร(mixed) ช่วงหลังจากคลุกไอน้ำหรือปรับสภาพอาหาร (hot mash) ช่วงหลังจากอัดเม็ด (hot pellet) และอาหารที่ถูกบรรจุในถุง (packing) เพื่อนำไปวิเคราะห์อุณหภูมิ ความชื้น คุณภาพเม็ดอาหาร และการใช้ประโยชน์ได้ของแป้งในอาหารทดลอง ทำการเก็บข้อมูลในขั้นตอนของการผลิตอาหารได้แก่ อุณหภูมิคลุกไอน้ำ กระแสไฟฟ้าที่ใช้ ระยะเวลาที่ใช้ในการผลิต ปริมาณอาหารที่ผลิตได้ เพื่อนำมาคำนวณกำลังการผลิต (กิโลกรัมต่อชั่วโมง) และค่าพลังงานการอัดเม็ด

4. <u>การวิเคราะห์ตัวอย่าง</u>

4.1. วิเคราะห์คุณภาพเม็ดอาหารได้แก่ ความแข็ง ความคงทน และความเป็นฝุ่นของอาหารตามวิธีของ ASAE (1987)

4.2. วิเคราะห์การย่อยได้ของแป้ง ด้วยเอนไซม์ แอลฟ่า-อะไมเลส (α-amylase) และอะไมโลกลูโคซิเดส (amyloglucosidase) ตามวิธีของ Gibson *et al*. (1993)

ตารางที่ 6 ส่วนประกอบของสูตรอาหารที่ใช้ในการทดลอง

วัตถุดิบอาหารสัตว์	ระดับมันสำปะหลัง (เปอร์เซ็นต์)		
	0	10	20
ปลายข้าว	46.3	34.7	23.1
มันสำปะหลัง	0	10	20
ถั่วเหลืองไขมันเต็ม	24.1	25.6	27.3
หางนม (13 เปอร์เซ็นต์โปรตีน)	7.9	8.0	8.0
กากถั่วเหลือง (47 เปอร์เซ็นต์โปรตีน)	7.9	8.0	8.0
รำข้าวสาลี	6.6	6.6	6.6
ปลาป่น (60 เปอร์เซ็นต์โปรตีน)	2.9	3.0	3.0
โมโน – ไดแคลเซี่ยมฟอสเฟต	1.5	1.4	1.4
หินฝุ่น	1.2	1.1	1.1
เกลือ	0.2	0.2	0.2
แอลไลซีน	0.09	0.07	0.05
ดีแอล – เมทไธโอนีน	0.07	0.08	0.09
ยาพรีมิกซ์[1]	0.5	0.5	0.5
วิตามินและแร่ธาตุ[2]	0.2	0.2	0.2
ส่วนประกอบโภชนะจากการคำนวณ (เปอร์เซ็นต์)			
โปรตีน	20	20	20
พลังงานใช้ประโยชน์ได้ (แคลอรี่ต่อกรัม)	3373	3357	3342
ไขมัน	6.15	6.38	6.62
เยื่อใย	2.5	3.0	3.5
แคลเซี่ยม	1.0	.09	.09
ฟอสฟอรัสรวม	0.7	0.7	0.7
ฟอสฟอรัสใช้ประโยชน์ได้	0.5	0.5	0.5
ไลซีน	1.2	1.2	1.2
เมทไทโธโอนีน + ซีสตีน	0.7	0.7	0.7

หมายเหตุ [1] ยาพรีมิกซ์ 1 กิโลกรัม ประกอบด้วย: โคลิสติน (10%) 200 กรัม; ลินโคมัยซิน (82%) 60 กรัม; แอมม็อคซี่ซีลิน (50%) 40 กรัม และ ซิงค์ออกไซด์ 400 กรัม

[2] วิตามิน และแร่ธาตุพรีมิกซ์ 1 กิโลกรัม ประกอบด้วย: วิตามินเอ 3.75 MIU; วิตามินดี3 0.75 MIU; วิตามินอี 10 กรัม; วิตามินเค3 0.75 กรัม; วิตามินบี1 0.50 กรัม; วิตามินบี2 2.00 กรัม; วิตามินบี6 1.50 กรัม; วิตามินบี12 10.00 มิลลิกรัม; ไนอาซิน 9.00 กรัม; แพนโททีนิค แอซิด 4.50 กรัม; โฟลิค แอซิด 0.25 กรัม; ไบโอติน 50.00 มิลลิกรัม; ธาตุเหล็ก 35.00 กรัม; ทองแดง 5.00 กรัม; แมงกานีส 20.00 กรัม; สังกะสี 40.00 กรัม; ไอโอดีน 0.50 กรัม และซีรีเนียม 0.10 กรัม

การทดลองที่ 2

ศึกษาผลของรูปแบบอาหารและระดับมันสำปะหลังในสูตรอาหาร ต่อการใช้ประโยชน์ได้ของวัตถุแห้ง โปรตีน และพลังงานของลูกสุกรหย่านม

1. การวางแผนการทดลอง

ใช้การทดลองแบบ 2x3 แฟคทอเรียลแบบสุ่มตลอด (factorial in complete randomize design) โดยมี 2 ปัจจัยที่ศึกษาคือรูปแบบของอาหาร และระดับของมันสำปะหลัง ใช้สัตว์ทดลองจำนวน 36 ตัว (ผู้ 18 ตัว เมีย 18 ตัว) แบ่งเป็น 6 กลุ่มๆ ละ 3 ซ้ำๆ 2 ตัว สุ่มลูกสุกรกินอาหารทดลอง 6 สูตร สุ่มลูกสุกรแต่ละตัวแยกเลี้ยงเดี่ยวในกรงเมตาบอลิซึม

2. สัตว์ทดลอง

การทดลองครั้งนี้ใช้สุกรลูกผสม 3 สายพันธุ์ (D X LR X LW) เพศผู้และเมีย อายุ 6 สัปดาห์ น้ำหนักประมาณ 12-13 กิโลกรัม แล้วเลี้ยงด้วยอาหารทดลองเป็นเวลา 10-12 วัน

3. อาหารทดลองและการให้อาหาร

ลูกสุกรแต่ละกลุ่มได้รับอาหารในปริมาณ 5.7 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัว โดย 5-7 วันแรกให้อาหารทดลองเพื่อปรับสภาพทางเดินอาหาร และให้อาหารทดลองต่อไปอีก 5 วัน เพื่อทำการเก็บมูล บันทึกข้อมูลของน้ำหนักอาหารที่ใช้ และน้ำหนักตัวที่เพิ่มขึ้น เพื่อให้ลูกสุกรใช้ประโยชน์จากโภชนะในอาหารได้ดีขึ้นและกระตุ้นการกิน โดยการให้อาหารลูกสุกรวันละ 4 ครั้ง คือ เวลา 7.00 น. 10.00 น. 13.00 น. และ 16.00 น. ชั่งน้ำหนักอาหารที่ให้และอาหารที่เหลือ เพื่อคำนวณปริมาณอาหารที่กิน โดยมีสูตรอาหารทดลองดังต่อไปนี้

1) สูตรอาหาร (ปลายข้าว) ที่มีมันสำปะหลัง 0% แบบผง
2) สูตรอาหาร (ปลายข้าว) ที่มีมันสำปะหลัง 0% แบบอัดเม็ด
3) สูตรอาหารที่มีมันสำปะหลัง 10% แบบผง
4) สูตรอาหารที่มีมันสำปะหลัง 10% แบบอัดเม็ด

5) สูตรอาหารที่มีมันสำปะหลัง 20% แบบผง

6) สูตรอาหารที่มีมันสำปะหลัง 20% แบบอัดเม็ด

4. <u>การเก็บตัวอย่างและการบันทึกผล</u>

การเก็บตัวอย่างมูลโดยการผสมสารบ่งชี้ (indicator) คือ โครมิกซ์ออกไซด์ในสูตรอาหารทดลองที่ระดับความเข้มข้น 0.4 เปอร์เซ็นต์ให้สัตว์กิน ตลอดระยะการเก็บตัวอย่างของการทดลอง โดยเก็บตัวอย่างมูลวันละ 2 ครั้ง เช้าและเย็น โดยเริ่มสุ่มเก็บตั้งแต่มูลมีสีเขียวของโครมิกซ์ออกไซด์ แล้วนำตัวอย่างไปเก็บไว้ในตู้เย็นแช่แข็ง หลังจากนั้นนำไปอบจนแห้งที่อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส แล้วนำมาบด ตัวอย่างที่บดแล้วเก็บใส่ภาชนะให้มิดชิดเพื่อรอการวิเคราะห์ต่อไป

5. <u>การวิเคราะห์ทางสถิติ</u>

ข้อมูลทั้งหมดจะนำมาวิเคราะห์ความแปรปรวน (analysis of variance) ตามแผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ (factorial in completely randomize design) ในแผนการทดลองแบบแฟคทอเรียล และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยโดยวิธี Orthogonal Contrasts และ Orthogonal Polynomail ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SAS (2003) โดยมีแบบจำลองทางสถิติ (statistical Medel) ดังนี้

$$Y_{ijk} = \mu+\alpha_i+\beta_j+\alpha\beta_{ij}+\varepsilon_{ijk}$$

โดยที่ Yijk = ค่าสังเกตจากทรีทเมนต์ (combination) ที่ ij ซ้ำที่ k เมื่อ k=1,…,r

μ = ค่าเฉลี่ยทั้งหมดในการทดลอง

α_i = อิทธิพลเนื่องจากปัจจัย A (main effect A) ที่ระดับ i เมื่อ i = l, 2

β_j = อิทธิพลเนื่องจากปัจจัย B (main effect B) ที่ระดับ j เมื่อ j = l, 2, 3

$\alpha\beta_{ij}$ = อิทธิพลร่วมเนื่องจากปัจจัย A และ B (interaction AB) ที่ระดับ ij

ε_{ijk} = ความคลาดเคลื่อนของการทดลอง

6. <u>การวิเคราะห์ตัวอย่าง</u>

6.1. วิเคราะห์หาองค์ประกอบทางเคมีของอาหารทดลอง คือ ความชื้น โปรตีน (proximate analysis) ตามวิธีของ A.O.A.C. (1990)

6.2. วิเคราะห์ค่าพลังงานโดยใช้เครื่อง bomb calorimeter (PARR 1261)

6.3. วิเคราะห์ปริมาณโครมิกซ์ออกไซด์ในอาหารและมูลโดยดัดแปลงตามวิธีของ Bolin *et.al*. (1952)

6.4. วิเคราะห์หาปริมาณ โปรตีน พลังงาน และโครมิกซ์ออกไซด์ ในอาหารและมูล นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาคำนวณหา ค่าการย่อยได้ของวัตถุแห้ง พลังงาน และโปรตีนในอาหารลูกสุกรหย่านม โดยใช้สูตร

ค่าการย่อยได้แบบปรากฏ (%)

$$= 100 - 100 \times \frac{(\%\text{โครมิกซ์ออกไซด์ในอาหาร} \times \%\text{โภชนะในมูล})}{(\%\text{โครมิกซ์ออกไซด์ในมูล} \times \%\text{โภชนะในอาหาร})}$$

<u>การทดลองที่ 3</u>

ศึกษาผลของรูปแบบอาหารและระดับมันสำปะหลังในสูตรอาหาร ต่อสมรรถภาพการผลิตของลูกสุกรหย่านม

1. <u>การวางแผนการทดลอง</u>

ใช้การทดลองแบบ 2x3 แฟคทอเรียลแบบสุ่มตลอด (factorial in complete randomize design) แบ่งลูกสุกรออกเป็น 6 กลุ่มๆ ละ 5 ซ้ำๆ ละ 8 ตัว (เพศผู้ 4 ตัว และเพศเมีย 4 ตัว) โดยการสุ่มอิสระ ซึ่งกลุ่มทดลองประกอบด้วย

ปัจจัย A = ชนิดของอาหารซึ่งมี 2 ทรีทเมนต์ คือ

a_1 = อาหารผง

a_2 = อาหารเม็ด

ปัจจัย B = ระดับของมันสำปะหลังในสูตรอาหาร ซึ่งมี 3 ทรีทเมนต์ คือ

b_1 = สูตรอาหารมันสำปะหลัง 0%

b_2 = สูตรอาหารมันสำปะหลัง 10%

b_3 = สูตรอาหารมันสำปะหลัง 20%

2. <u>สัตว์ทดลอง</u>

ใช้สุกรลูกผสม 3 สายพันธุ์ (D X LR X LW) อายุ 4 สัปดาห์ น้ำหนักประมาณ 7.0-8.0 กิโลกรัม จำนวน 240 ตัว แบ่งเป็นเพศผู้ตอน 120 ตัว และเพศเมีย 120 ตัว

3. <u>อาหารทดลองและการให้อาหาร</u>

การศึกษาผลของรูปแบบของอาหาร(ผงและอัดเม็ด) และระดับมันสำปะหลังในสูตรอาหาร ต่อสมรรถภาพการผลิตของลูกสุกรหย่านม ซึ่งแบ่งเป็น 6 สูตร (treatment) อาหารทุกสูตรคำนวณให้มีโภชนะต่างๆ ตามความต้องการของลูกสุกรดังตารางที่ 6 โดยมีสูตรอาหารดังนี้

1) สูตรอาหาร (ปลายข้าว) ที่มีมันสำปะหลัง 0% แบบผง
2) สูตรอาหาร (ปลายข้าว) ที่มีมันสำปะหลัง 0% แบบอัดเม็ด
3) สูตรอาหารที่มีมันสำปะหลัง 10% แบบผง
4) สูตรอาหารที่มีมันสำปะหลัง 10% แบบอัดเม็ด
5) สูตรอาหารที่มีมันสำปะหลัง 20% แบบผง
6) สูตรอาหารที่มีมันสำปะหลัง 20% แบบอัดเม็ด

ลูกสุกรได้รับน้ำและอาหารตลอดเวลา (*ad libitum*) และลูกสุกรทุกตัวได้รับการทำวัคซีน microplasma, aujuski disease; AD + FMD, อหิวาต์, AD ที่อายุ 5, 6, 7 และ 8 สัปดาห์ ตามลำดับ

4. <u>การเก็บตัวอย่างและการบันทึกผล</u>

สมรรถภาพการผลิตของลูกสุกรหย่านม ทำการบันทึกน้ำหนักของลูกสุกรก่อนและหลังการทดลอง ปริมาณการกินอาหารทั้งหมด และอัตราการตาย แล้วนำมาคำนวณน้ำหนักเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นต่อวัน (average daily gain; ADG) ปริมาณอาหารที่กินเฉลี่ยต่อวัน (average daily feed intake; ADFI) ประสิทธิภาพการใช้อาหารของลูกสุกร (feed conversion ratio; FCR) และมูลค่าอาหารที่ทำให้น้ำหนักสุกรเพิ่มขึ้น 1 กิโลกรัม (feed cost per unit gain; FCG) บันทึกอุณหภูมิและความชื้นภายในโรงเรือนระหว่างการทดลองทุกวัน เพื่อสังเกตการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิและความชื้นในแต่ละวัน

5. <u>การวิเคราะห์ทางสถิติ</u>

จากแผนการทดลองที่ 2 เป็นแผนการทดลองแบบแฟคทอเรียล (factorial design) โดยมี 2 ปัจจัยที่ศึกษา คือรูปแบบของอาหาร และระดับของมันสำปะหลัง ที่มีการจัดกลุ่มทดลอง (treatment combination) แบบสุ่มสมบูรณ์ ซึ่งมีแบบหุ่นจำลองดังนี้

$$Y_{ijk} = \mu+\alpha_i+\beta_j+\alpha\beta_{ij}+\varepsilon_{ijk}$$

โดยที่ Y_{ijk} = ค่าสังเกตจากทรีทเมนต์ (combination) ที่ ij ซ้ำที่ k เมื่อ k=1,…,r

μ = ค่าเฉลี่ยทั้งหมดในการทดลอง

α_i = อิทธิพลเนื่องจากปัจจัย A (main effect A) ที่ระดับ i เมื่อ i = l, 2

β_j = อิทธิพลเนื่องจากปัจจัย B (main effect B) ที่ระดับ j เมื่อ j = l, 2, 3

$\alpha\beta_{ij}$ = อิทธิพลร่วมเนื่องจากปัจจัย A และ B (interaction AB) ที่ระดับ ij

ε_{ijk} = ความคลาดเคลื่อนของการทดลอง

วิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการทดลองโดยวิธี Proc GLM วิเคราะห์ความแปรปรวน (analysis of variance) ตามแผนการทดลอง และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยโดยวิธี Orthogonal contrasts และ Orthogonal Polynomail ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SAS (SAS, 2003)

<u>อุปกรณ์ที่ใช้ในการทดลอง</u>

1. เครื่องมือ อุปกรณ์ และสารเคมี สำหรับวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีและโภชนะของอาหารทดลอง ตามวิธีของ A.O.A.C. (1990)

2. วิเคราะห์หาปริมาณโครมิกซ์ออกไซด์ในอาหารทดลอง และมูลตามวิธีของ Bolin *et.al*. (1952)

3. เครื่องมือบันทึกข้อมูลการผลิต ประกอบด้วย เครื่องวัดอุณหภูมิ เครื่องวัดกระแสไฟฟ้า บันทึกอุณหภูมิด้วยเทอร์โมคับเปิลชนิดแท่งพร้อมภาชนะใส่อาหารแบบกันความร้อน

4. เครื่องมือวิเคราะห์ระดับการเข้าย่อยได้ของเอนไซม์ แป้งที่ต้านทานการย่อย ปริมาณแป้งทั้งหมด ประกอบด้วย เครื่องหมุนเหวี่ยง, water bath, spectrophotometer ตามวิธีของ Gibson *et al*. (1993)

5. ถุงในการเก็บตัวอย่างอาหารประกอบด้วย ถุงพลาสติกสำหรับเก็บตัวอย่าง 500 กรัมและถุงกระดาษสำหรับเก็บตัวอย่าง 3 กิโลกรัม

6. เครื่องวัดความแข็งของเม็ดอาหาร และกล่องเขย่าสำหรับวัดความคงทนของเม็ดอาหาร (ASAE, 1987)

<u>สถานที่ทำการทดลอง</u>

1. ทำการผลิตมันสำปะหลังคลุกไอน้ำอัดเม็ด และอาหารทดลอง ณ บริษัท ไบโอ – เจน ฟีดมิลล์ จำกัด อ. เมือง จ. ลำพูน

2. ศึกษาค่าการใช้ประโยชน์ได้สารอาหารและสมรรถภาพการผลิตของลูกสุกรหย่านม ณ ไบโอ – เจน ฟาร์ม อ. เมือง จ. ลำพูน

3. วิเคราะห์โภชนะต่างๆ ของอาหารทดลอง และมูล ณ ห้องปฏิบัติการวิเคราะห์อาหารสัตว์ ภาควิชาสัตวบาล คณะเกษตรกำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จ. นครปฐม

4. วิเคราะห์คุณสมบัติทางเคมี ฟิสิกส์ และโภชนะของมันสำปะหลังคลุกไอน้ำอัดเม็ด ณ ภาควิชาเทคโนโลยีทางกระบวนการทางเคมีและฟิสิกส์ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

<u>ระยะเวลาการทดลอง</u>

เริ่มต้นการทดลอง เดือน กุมภาพันธ์ 2549
สิ้นสุดการทดลอง เดือน กรกฎาคม 2549